

DOLGOROČNI PLAN SR SLOVENIJE ZA OBDOBJE OD LETA 1986 DO LETA 2000

Andrej Černe *

Značilnosti dolgoročnega plana SR Slovenije prikazujemo v krajšem pregledu samo s prostorskega vidika, ne pa tudi z ekonomskega ali socialnega vidika družbenega planiranja. Dolgoročni družbeni plan SR Slovenije za obdobje od leta 1986 do leta 2000 je bil objavljen v Ul. SRS, štev. 1-1, 1986. Zavod SRS za družbeno planiranje pa je objavil poleg analize razvojnih možnosti SR Slovenije v obdobju 1986-1985/2000 še kartografski del dolgoročnega plana Slovenije, in sicer z namenom, da bi prikazali razmestitev in povezavo tistih funkcij prostora, ki so osnovnega pomena za zasnovano in strategijo razvoja posameznih dejavnosti in območij v SR Sloveniji. Obvezna izhodišča za pripravo in oblikovanje dolgoročnih in srednjeročnih planov samoupravnih organizacij in skupnosti ter družbeno političnih skupnosti v SR Sloveniji so za nekatere dejavnosti prikazana na posameznih tematskih kartah v merilu 1:250.000 in 1:500.000, in sicer za kmetijstvo, vodno gospodarstvo, rudarstvo, naravno in kulturno dediščino, poselitev, energetiko itd. Tako so prikazana prva območja kmetijskih zemljišč v SR Sloveniji, pomembnejši varovalni gozdovi, območja zajetih in nezajetih pomembnejših vodnih virov, zasnova razmestitve večnamenskih zadrževalnikov, regionalnih vodotokov in čistilnih naprav za odpadne vode, območja pomembnejših rezerv rudnih in mineralnih surovin, narodni regijski in krajinski parki, območja saniranja pomembnejših vodotokov, omrežja središč regionalnega pomena, omrežje magistralnih cest, magistralnih in glavnih železniških prog, pomembnejše luke, HE, TE in toplotarne od 10 MW, prenosno omrežje 110, 220 in 400 kW, magistralni plinovodi itd.

Dolgoročni prostorski razvoj SR Slovenije je opredeljen v družbenem planu med drugim tudi s:

- strategijo regionalnega razvoja;
- skupnimi elementi organizacije dejavnosti v prostoru;
- rabo prostora in krajinsko preobrazbo;
- usmerjanjem poselitve;
- urejanjem in varstvom okolja;
- usmerjanjem usklajevanja navzkrižnih interesov v prostoru.

Ogledno si nekatere izmed osnovnih vsebinskih značilnosti posameznih področij prostorskega razvoja SR Slovenije.

Strategija regionalnega razvoja je usmerjena predvsem v pospeševanje skladnejšega regionalnega razvoja. Na osnovi racionalne rabe naravnih virov, prebivalstva, zaposlenih ter ob upoštevanju takoimenovanih razvojnih prednosti ter razvojnih omejitev posameznih območij naj bi dosegli usklajen razvoj proizvodnih, oskrbnih, infrastrukturnih in

* mag. geog., asistent, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, glej izvleček na koncu Obzornika

družbenih dejavnosti. Za usklajen razvoj naj bi skrbeli še prav posebej tudi v manj razvitih območjih, obmejnih hribovitih območjih ter manj razvitih geografskih območjih v SR Sloveniji. Gospodarske dejavnosti bodo upoštevale policentrično zasnovano prostorskega razvoja SR Slovenije, kar pomeni, da se bodo morale izogniti pretirani prostorski koncentraciji ali razvoju večjega števila manjših središč z monostrukturno. Podobno velja tudi za poselitev, ki bo v glavnem z naravno rastjo prebivalstva po posameznih regijah ter znatnejšo koncentracijo prebivalstva v regionalnih središčih zagotovila zmerno prostorsko koncentracijo. Regionalna središča Ljubljana, Maribor, Celje, Kranj, somestje Koper-Izola-Piran, Nova Gorica, Novo mesto in Murska Sobota bodo s krepitvijo zaposlitvene in oskrbne vloge predstavljala osnovo policentričnega razvoja Slovenije. Pri tem bodo imela zaradi bolj oddaljene lege nekaterih območij pomembno vlogo še somestja: Ravne-Slovenj Gradec-Dravograd, Brežice-Krško, Jesenice-Bled-Radovljica, Trbovlje-Zagorje-Hrastnik, Velenje, Postojna in Ptuj. Za poljšov speševanje skladnejšega regionalnega razvoja moramo nenazadnje skrbeti tudi za ohranitev zadostnega deleža kmečkega prebivalstva v vseh tistih območjih, ki so naravno primerna za kmetijstvo, kar velja še zlasti za hribovita območja ter ostala demografsko ogrožena območja v SR Sloveniji. To bi dosegli z odpiranjem delovnih mest, z razvojem storitvenih in družbenih dejavnosti, izgradnjo infrastrukture, vzpodbujanjem vlaganj v omenjena območja itd.

Skupni elementi organizacije dejavnosti v prostoru izhajajo iz potreb za dosegne ciljev razvoja. Nanašajo se na smotro organizacijo dejavnosti, skupne elemente strategije skladnega regionalnega razvoja in racionalno organizacijo dejavnosti v prostoru. Le ta je zasnovana v planu predvsem z naslednjimi usmeritvami:

- proizvodno, zlasti industrijskih zmogljivosti bomo povečevali v regionalnih, občinskih in pomembnejših lokalnih središčih z večjim številom delovno sposobnih prebivalcev;
- nove proizvodne zmogljivosti, ki lahko v večji meri vplivajo na človeka in njegovo okolje bodo v prostoru tako razporejene, da njihovi skupni škodljivi vplivi ne bodo porušili ekološkega ravnotežja;
- pri prostorski razmestitvi družbenih dejavnosti moramo kar v največji meri upoštevati racionalizacijo oskrbe ob upoštevanju prometne dostopnosti središč;
- razvoj omrežij naselij mora biti usklajen z razvojem infrastrukturnih omrežij;
- osnovna funkcija podeželja mora biti kmetijska in gozdarska proizvodnja, z izjemo v izrazitih turističnih in rekreacijskih območjih;
- prednost pri odpiranju novih gospodarskih obratov po vaseh bodo imele tiste dejavnosti, ki imajo največji multiplikativni učinek in ki v večji meri vplivajo na zmanjšanje delovne migracije prebivalstva, na preprečevanje odseljevanja prebivalstva iz demografsko ogroženih območij itd.

Raba prostora in krajinska zasnova upošteva namensko uporabo prostora za kmetijstvo, gozdarstvo, vodno gospodarstvo, poselitev, infrastrukturo, naravno in kulturno dediščino. Pri kmetijski rabi je potrebno upoštevati varstvo kmetijskih zemljišč, zlasti na ravninskih njivskih zemljiščih in melioriranih zemljiščih v ravninskih predelih. V hribovitih predelih je potrebno preprečiti opuščanje izkoriščanja kmetijskih zemljišč ter preprečiti popolno depopulacijo ter ekološko in krajinsko degradacijo.

Poselitev mora biti usmerjena predvsem v strnjena naselja (izrabo prostih

površin) nezazidanih površin znotraj naselij, na manj primerna zemljišča za kmetijsko obdelavo. Občine morajo za vsa pomembnejša lokalna, občinska in regionalna središča izdelati urbanistično zasnovo. Pri širjenju urbanih naselij v glavnih zgostitvenih območjih v SR Sloveniji: Obala, Gorenjska, širše zaledje Ljubljane, spodnja Savinjska dolina, širše zaledje Maribora, je potrebno upoštevati zemljiške in ekološke pogoje ter možnosti razvoja omrežij naselij, vključevanje v širše aglomeracije itd.

V stanovanjskih območjih moramo preprečiti pretirano zgostitev in gostoto prebivalstva ter "potratno" rabo površin za individualno gradnjo. Gostote naj bi se gibale med 100 in ne veliko več kot 200 prebivalci na hektar.

Objekte in območja, ki imajo posebno kulturno, znanstveno ali estetsko vrednost, je potrebno zavarovati. Zaradi pomena teh območij in objektov so vsa območja naravnih znamenitosti in pomembnejših kulturnih spomenikov obvezna izhodišča za pripravo dolgoročnih in srednjeročnih planov.

Območja izrednih krajinskih in drugih vrednot so v planih opredeljena kot krajinska zasnova.

Usmerjanje poselitve je zasnovano na delitvi funkcij v urbanem omrežju SR Slovenije med regionalnimi središči, občinskimi središči, pomembnejšimi lokalnimi središči in ostalimi lokalnimi središči. Omrežje urbanih regionalnih središč z oskrbnimi in proizvodnimi funkcijami predstavlja obvezno izhodišče za dolgoročne in srednjeročne družbene plane. Regionalna središča v SR Sloveniji so tista mesta in somesta, ki predstavljajo v urbanem sistemu SR Slovenije, ali bodo predstavljala, središča širših območij ali zaposlitvena, proizvodna, storitvena in prometna središča. To so centralna naselja srednje ali višje stopnje oskrbe s pestrejšo strukturo storitev za večja gravitacijska zaledja, mesta z izrazitejšo koncentracijo zaposlenih v industrijskih dejavnostih, ali pomembna prometna središča v osrednjih demografskih zgostitvenih območjih v SR Sloveniji. Med regionalnimi središči, ki so hkrati osnovni nosilci policentričnega razvoja SR Slovenije, bi morali v bodoče posebno pospešiti razvoj tistih regionalnih središč, ki so v dosedanjem razvoju zaostajala za možnostmi, oziroma potrebami širših območij. To velja zlasti za Mursko Soboto in somestje Brežice-Krško.

Občinska središča bodo imela v urbanem omrežju SR Slovenije vlogo zaposlitvenih in oskrbnih središč ter prometnih vozlišč na območju občine. Vloga posameznih občinskih središč bo upoštevala demografske razmere naselja, obsegala bo gravitacijsko zaledje, stopnje degradacije, gostote poselitve, lego glede na pomembnejše magistralno in regionalno prometno omrežje itd. Razvoj storitvenih in oskrbnih dejavnosti v občinskih središčih pa bo odvisen predvsem od obsega in strukture gravitacijskih območij.

Pomembnejša lokalna središča bodo predstavljala nekatera lokalna središča v večjih zgostitvenih območjih izven občinskih središč. Posebno vlogo bodo imela pomembna lokalna središča tudi v občinah, ki obsegajo večja območja.

Ostala lokalna središča v občinah naj bi zasnovali na osnovi vsaj približno enakovredne stopnje, kar zadeva osnovno preskrbo prebivalstva.

Urejanje prostora in varstva dobrin splošnega pomena in okolja je prvič v celoti vključeno v strategijo razvoja. Prvič zaradi tega, ker predvideva varovanje dobrin splošnega pomena:

plodne zemlje in vodnih virov kot trajnih dobrin, valorizacijo neobnovljivih, a še razpoložljivih mineralnih virov, vrednote kulturne krajine, kulturno in naravno dediščino, družbeno bogastvo v naseljih itd. Drugič pa zaradi tega, ker upošteva kvaliteto okolja kot eno izmed osnovnih dejavnikov urejanja prostora. Kakovost okolja bo namreč še naprej ogrožena tako zaradi naraščanja porabe vode, količine odpadnih vod, večje rabe kemičnih snovi v kmetijstvu, spremembe v strukturi porabe goriv, kakor zaradi zaostajanja sanacij velikih onesnaževalcev zraka in naraščanja količine posebnih in komunalnih odpadkov ter povečanja prometa. Za reševanje obstoječih in predvidenih problemov v zvezi z okoljem predvideva plan takoimenovani selektivni pristop, kar pomeni sanacijo obstoječih žarišč onesnaževanja okolja, predvsem na najbolj ogroženih območjih. Na eni strani s primerno razmestitvijo dejavnosti v prostoru, na drugi strani z izboljšanjem tehnologije: zaprti krogotoki proizvodnje in porabe, tehnologija čiščenja emisij, zmanjšanje porabe energije in surovin na enoto proizvoda, visoko kakovostni izdelki za daljšo življenjsko dobo itd. Z zavarovanjem vodnih virov in vodotokov bo potrebno preprečiti onesnaževanje novih in zmerno onesnaženih voda ter sanirati vodotoke, ki so v IV. ali III./IV. razredu onesnaženosti. To velja v prvi vrsti za Savo v Zasavju, Reko, Savinjo, Voglajno, Hudinjo, Pako, Sotlo pod Rogaško Slatino, Ščavnico pod Ljutomerom itd. Plan predvideva gradnjo čistilnih naprav na najbolj ogroženih območjih podtalnic Dravskega in Murskega polja in Celjske kotline ter zavarovanja kraških izvirov Bele krajine, Dolenjske in Notranjske, zgornjih tokov Save Dolinke in Bohinjke, Soče, Idrijce in obalnega morja.

Selektivna sanacija predvideva tudi saniranje ozračja na območjih III. in IV. razreda onesnaženosti zraka, in sicer predvsem v Ljubljani, Medvodah, Žerjavu, Mežici, Ravnah, Celju, Štorah, Kidričevem, Trbovljah, Zagorju in Hrastniku.

Vprašanje zbiranja, prevoza, obdelave in odlaganja nevarnih odpadkov bo dolgoročno rešeno skupno za celo SR Slovenijo. Na področju odlagališč komunalnih odpadkov pa bomo namesto centralnih občinskih odlagališč zasnovo omrežja regionalnih odlagališč s funkcionalnim zaledjem vsaj 50.000 prebivalcev.

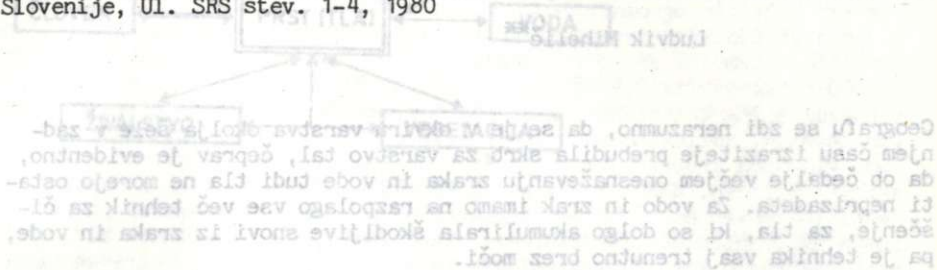
Usmeritve in usklajanje navzkrižnih interesov v prostoru. Ena izmed možnih metod, s pomočjo katere lahko pridemo do zasnov za usklajevanje navzkrižnih interesov v prostoru, predstavlja določanje možne sočasne rabe površin za različne dejavnosti in sicer na osnovi naravne primernosti posameznih območij. Delovni pripomoček za določanje sočasne rabe predstavljata matriki: možnosti sočasne rabe istih prostorskih območij za različne dejavnosti in možni negativni vplivi posameznih rab na elemente naravnega okolja, objavljeni v Sinteza (povzetki) strokovnih gradiv, ki zadevajo prostorski plan SR Slovenije, Delovno gradivo za strokovno razpravo, Zavod SR Slovenije za družbeno planiranje, področje za prostorsko planiranje, Ljubljana, oktober 1977.

Literatura

1. Dolgoročni plan SR Slovenije za obdobje od leta 1986 do leta 2000, Zavod SRS za družbeno planiranje, Ljubljana 1986
2. Dolgoročni plan SR Slovenije za obdobje od leta 1986 do leta 2000, Ul. SRS, št. 1-1, 1986, z dne 27.1.1986

geografska raziskovanja mladim

3. Navodilo o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin, Ul. SRS šte. 20.1941, 1985
4. Sinteza (povzetki) strokovnih gradiv, ki zadevajo prostorski plan SR Slovenije, Delovno gradivo za strokovno razpravo, Zavod SRS za družbeno planiranje, področje za prostorsko planiranje, Ljubljana 1977
5. Zakon o sistemu družbenega planiranja in o družbenem planiranju SR Slovenije, Ul. SRS šte. 1-4, 1980

Medtem ko je v prvih dveh dokumentih opisane vsebine in metodologija izdelave, so v tretjem dokumentu opisane vsebine in metodologija izdelave prostorskih sestavin planskih aktov občin. Vse tri dokumenta so med seboj povezane in predstavljajo celovito sliko o prostorski planiranju v Sloveniji. Vse tri dokumenta so med seboj povezane in predstavljajo celovito sliko o prostorski planiranju v Sloveniji. Vse tri dokumenta so med seboj povezane in predstavljajo celovito sliko o prostorski planiranju v Sloveniji.

1. fizično uničenje prsti;
2. kakovostne spremembe in zmanjšanje lastnosti prsti;
3. erozijski pojavi kot posledice uničenja prsti.

Fizično uničenje prsti predstavlja trajne izgube rodovitne zemlje. Pri tem stalno krči površino rodovitnih površin. Najpomembnejši povzročitelj je nepravilna kmetijska obraba, ki povzroča erozijske pojave. Vse tri dokumenta so med seboj povezane in predstavljajo celovito sliko o prostorski planiranju v Sloveniji.